

SÜPERMEN KİM VE YAPTIĞI İŞ NE?

Emperyalist Güç, güçsüzlük ve ideoloji

irfan erdoğan

Kimin kim olduğu

Burası New York, Metropol: bazılarının deyimiyle Heart of the beast (canavarın kalbi)... Supermenin dünyayı gözetleyip koruduğu; Klark Kent'in kendi ve başkalarının sömürsüne zevkle ve umutla (örneğin hafta sonu Lois ile seks umudu, dahil) katıldığı; Lois'in burjuva feminist fikirlerle özgürlüğü ve seksi karıştırıp kadın mı yoksa erkek mi olduğunu bir türlü anlayamadığı ve bu nedenle olacak ki "prick teasing" ile (seks umudu vererek heyecanlanma ve heyecanlandırmayla) hafta sonu Klark Kenti frustrasyona uğrattığı; Jim'in (işçi sınıfının) çocukça saflık ve beceriksizlik içine hapsedildiği, Lois'in direktiflerine uyma çabası ve görevini yerine getirme ve patronunu memnun etme güçlüğüyle didiştığı ve kamerasıyla tarihe seyirci olarak katılmak zorunda bırakıldığı kent... Bu kentte oturmuşum: Orhan veli gibi özgürce surlarda değil tabi, surlar çoktan fethedildi, gaspedildi, yıkıldı ve Donald Trump gibi büyük sermaye tarafından büyük sermaye için gökdelenler dikildi. Ben, "gölge etme başka ihsan istemez" diyen dilleri dışarda bırakan gökdelenlerin on kilometre kadar ötesinde, damına çıkıp, "enerjiyi tasarruflu kullanın" diyen ve karanlıkta karanlık korkusuyla bütün gökdelenleri renkli ışıklarla bütün gece geceyi-süsleyerek bozan haksız-güzelliğini arada bir seyrettiğim, küçük evin küçük odasında oturmuşum. Bir taraftan "Köleliğin Zincirine Vuruluşu" adlı kitabımı yazıyor, aynı zamanda kapitalist demokrasinin "dünyaya açılan penceresinden," yani televizyondan, benim ufuklarımı genişletmek için sunduğu bol seçenekler arasından yan gözle Superman'i, Klark ve Lois'i seyrediyorum. Süperman "insanlığı korumaktan vazgeçemem, bu benim işim, alnımın yazısı bu" türküsünü okuyor: İmperyalizmin gaspın kaçınılmazlığı ve kendinin güç kullanmasını meşrulaştırma türküsü... Bir zincirine vurulana, bir de supermene bakıyorum: imperyalizm "alın yazım bu" türküleriyle direk-sömürgeciliği, köle ticaretini ve bugünkü yeni-koloniziciliği haklı çıkarır ve buna karşı "insanlık, özgürlük, demokrasi" diye haykırıp başkaldıranların kafasını da, "al sana insanlık, al sana demokrasi, al sana özgürlük" diye kırarken yaşasın insanlık, özgürlük, demokrasi" teranelerini okur. İnsanlık, demokrasi ve özgürlük "ben neymişim be!" der ve şaşkınlığından şaşırır kalır.

Temsil ve Destekleme biçimi

Süpermende hem Amerikadaki (ülke içi) egemenlik hem de uluslararası egemenlik çoğu kez içiçe ve bazen ayrı ayrı işlenerek desteklenir.

Süpermen doğrunun ve haklının temsilcisidir. Hangi doğru ve hangi haklının? Serüvenlere bakarsak bunu açıkca anlarız: Egemen güçlerin çıkar hesaplarının tanımladığı doğru ve haklının... Supermen sadece bir kent'in (metropol'un, New York'un) değil bütün insanlığın koruyucu meleği kılığındadır. Supermen, çok akıllı ve kurnaz kötü adamları, hainleri, katilleri, soyguncuları yakalar, kurdukları planları ve tahrip aletlerini tesirsiz duruma getirir, ve adalete temsil eder. Supermenin işi

kurulu düzeni bozan kötü güçleri her gün yakalayıp adalet sistemine teslim ederek egemen bir dünya yapısını korumaktır. Superman iç savaşın durdurucusu, uluslararası sömürü düzenine karşı olan tehlikeleri berteraf edicisi, ve düzenin belirlediği kurallar içinde toplumda kendini pozisyonlandırıp oyunu bu kurallara göre oynamayan "oyun bozarların" oyunlarının bozucusudur. CIA falan süperman'ın çorabında saklanan küçük bir faredir.

Süpermen dünyanın her yerinde gizli olarak geliştirilen "kötü" niyetlilerin "kötüye" kullanmayı planladığı silahları bulur ve tesirsiz hale getirir: Kuzey Korenin, İran'ın, Irak'ın nükleer enerjiyi geliştirmeleri engellenir, çünkü kötü ellere geçmemesi gerek... Hırsızın bekcilik iddiası... Diğer ülkelerin iç işlerine karışılır, Fransa'da ve İtalya'da sosyalistlerin veya komünistlerin seçimle iktidara gelmesi olasılığı bile korku ve dehşetle ve elbette, engelleyici faaliyetlerle karşılanır. Asya ve Afrika ülkelerinin kendi tarım ve edüstrilerini geliştirmeleri Süpermen'in yiyecek ve tahıl yardımı adı altında yürütülen iç üretimi kontrol ve bağımsız kalkınmayı engelleyici girişimleriyle tesirsiz bir hale getirilir.

Neden? Konu kötünün ele geçirmesi ötesinde, Superman'in kendini dünyanın polisi olarak görmesi ve kendini öyle satmasıdır. Bu satışın ardında da tüm ekonomik çıkarlar silsilesi yatar. Superman kendisinin "insanlığın koruyucusu" olduğunu kendi ilan eder ve bunun kendisinin "kaderi, alın yazısı" olduğuna inanır. Bu alın yazısı doğrultusunda, süpermen Amerikan kızıldenizlerinin bütün ve meksikalıların topraklarının yarısını örgütlü katliamlarla ele geçirmiş ve bunu "manifest destiny\alın yazısı" ile haklı çıkarmıştır. Aynı zamanda, Anglo-sakson ırkının ırkçılığı ve bu ırkçılığın, beslendiği toplum sisteminin işleyişiyle, diğer insan gruplarına işlenişi Amerika içinde ve bütün dünyada azınlıkların ezilmesi ve birbirine düşmesine büyük katkıda bulunmaktadır.

Superman'in dostu, evrensel doğru ve haklı olarak sunulan bir toplumda, egemen örgütlenme ve ilişki biçiminde uyum içinde "normal görevlerini yapan" herkeştir. Bu çerçeveye uygun olarak, Superman Saudi Arabia'da şeyhler sistemini, Güney Amerika'da kanlı diktatörleri ve katil silahlı kuvvetlerin kontrolündeki rejimleri destekler. Superman kesinlikle değişime karşıdır. Supermanin dünyasında kapitalist işbölümüne göre düzenlenmiş Corporate-Amerika egemendir. Bu iş bölümünde Klark Kent, Lois, Jim, ve gazetenin yöneticisi patron belli görev ve sorumluluklara sahiptir. Günlük ilişkiler bu görev ve sorumluluklar doğrultusunda iş-görme biçiminde olur. Bu ilişkilerin sürekli akışı görevlerin yerine getirilmesiyle sağlanır. Kapitalist ortadan kalkmış, sahneden silinmiş, onun yerini örgütün bütünlüğü ve bu bütünlük içindeki metrukluk ve haklılık almıştır. Günlük "normal akışın" aksamaması örgütlü ilişkilerin kendisinden veya kendi içindeki çelişkilerden gelmez: Akışın dışından, akışa karşı, akışın düzenini bozmayı amaçlayan ve akışı kendi "kötü" amaçları doğrultusunda kontrol etmeye çalışan, gayri meşru güçlerden gelir. Bu güçleri gayrimeşru ve kötü yapan faktör günlük ilişkiler düzeninin kurulu iş-görme kurallarını açıkca çiğneme ve bu çiğnemeyle kurulu güç ve çıkarlar dengesini bozmasıdır. Örneğin, bu makaleyi yazmama neden olan seyrettiğim serüvende, kötüyü intergang temsil ediyor: intergang! internasyonal-kapitale karşı intergang!. Bunu seyreden Amerikan deolojisinin taşıyıcısı insan için intergang mafya ve mafyadan geçerek işçi sendikaları çağrışımını yapar. Intergang ışık saçan bir katı-maddeyle supermen'in insanlığa ilgisini kayıtsızlığa dönüştürerek, dünyayı kontrol etmeye çalışır. Bu yönde bankalar soyulur, Daily Planet gazetesini ele geçirmek için gayri-meşru satın alma girişimleri başlar. Superman kayıtsız bir şekilde, "eh, n'apalım" der ve köpekleri gezdiren bir sarışın kıza asılmaya başlar. Klark Kent kılığında, Lois'e "boşver bunları, hadi sinemaya gidelim" der. Bu durum Lois'i çok üzer ve Superman'i "psikiyatriste" gönderir. Psikiyatrist de, supermen kayıtsızlığına şaşar ve "insanlık uğruna" (yani, insanlık kapitalist sermayeyle tanımlandığı için, sermaye uğruna) asla kayıtsız kalamayacağını belirtir. Bu sırada, psikiyatrist,

supermene tatil yapmasını ve dinlenmesini önerir ve hiç dinlenip dinlenmediğini sorar. Superman "bir keresinde Londra'ya gittiğini" söyler. Psikiyatrist sevinir. Çok iyi der: "Ne kadar kaldın?. Superman "sadece iki dakika ordaydım, bir nükleer silahi durdurdum" diye karşılık verir. Psikiyatrist "çok iyi" der. Düşünün, Superman gibi güçlü biri bile, kendini bir sorun içinde bulduğu zaman çare bulmak için düzenin meşru olarak tanımladığı ve teşvik ettiği bir yola başvurarak kendini kendinden beklenen bir biçimde düzenleme yolunu seçmektedir. Bu seçim yolu "iyinin" seçim yoludur. Peki kötü kim? Dediğim gibi, Örgütlü firma düzeninin egemenliğini ve çalışma düzenini kabul etmeyen ve bu düzenin çizdiği ilişki biçimleri dışında, düzenin çıkar zincirini kırmaya çalışan herkes kötüdür. Kötüler "psikiyatriste" gitmez, Freudcu ve davranışçı psikolojinin kendisinin burjuva hastalığı, dolayısıyla tedaviye muhtaç olduğunu ileri sürer. Süpermende (ve benzerlerinde) Kötüler psikiyatriste "zarar vermek, kötülük yapmak" için giderler. Yakalandıktan sonra psikiyatriste gönderilirler. Superman'de adalet sistemini temsil eden polis teşkilatı eli kolu bağlı ve tesirsiz olarak gösterilir. Bu, örneğin Rockford Files ve Starcky and Hutch gibi polis serilerinde ve Dirty Harry, Death Wish biçimi filmlerde de yapıldığı gibi, Amerikan ideolojisinin kamu kurumlarını aşağılaması ve küçümsemesi, kamu bürokrasisinin beceriksiz, iş bilmez ve tesirsiz olduğunu işleminin bir yansımasıdır. Kamu bürokrasisini (polis teşkilatını) bu tür sunumla Amerikan ideolojisi yaşatılır ve serbest teşebbüs sistemi doğal ve en etken çözüm, iletişim ve girişim tarzı olarak öne sürülür. Süpermen'de polis teşkilatı "kötüyü" ve "kötülüğü" engelleyici hiçbir aktif rol oynamaz. Süpermen durdurur, kötüyü güçsüz ve tesirsiz duruma getirir ve polise teslim eder. Böylece, hak ve haksız yerini bulur, kısa bir süre için dıştan-gelen kötü girişimle bozulan ve zarar gören sistem tekrar normale döner. Gerilim son bulur. Supermanin suçluyu polise teslimi davranışı, sadece kamu kurumlarının bürokratik beceriksizliğini yeniden-kanıtlama değildir, aynı zamanda, daha önemli olarak, Supermanin kimin hizmetinde olduğunu, kime ve neye hizmet ettiğinin açık bir göstergesidir. Superman, böylece, her seruvende adalet sisteminin meşruluğunun (beceriksizliği ötesinde) soruşturmasız propagandasını yapar.

Geçmiş, bugün ve gelecek

Supermen nerden gelir? Yok olan, yok edilen uzak bir medeniyetten: İngiliz imparatorluğunun fezaya yansımış hayali masallaştırılmış biçiminden.. Süpermen geçmişini babasının hazırladığı görüntülü "tarihi kayıtlardan" etrafıca öğrenir. Bu geçmişe çok nadiren gider. Kapitalizmin geçmişe olan geri dönüşleri hemen her zaman ya geçmişi hortlatıp faşist ve ırkçı amaçlarla kullanma içindir, ya da geçmişi romantikleştirme ve bugünün geçmişten daha iyi ve ileri olduğunu kanıtlama içindir. Geçmiş birbirinden kopuk, birbirinden ilişkisiz "kapsüller" halinde sunulur. Kapsüller yutulur, kolayca hazmedilir ve "ah, dünler, fakat bugün daha ileriyiz" diyen bir biçimde dışarı salınır. Kapitalist ideolojide geçmiş katledilir ve gelecek-tarih kapitalizmin ve imperyalizmin bugünkü korkularının, hırslarının, şehvetlerinin ve egemenliği tutma çabalarının bir uzantısı yapılır (örneğin Star Trek) . Benim babam zamanında bile Superman vardı. O zamandan bu zamana neler oldu neler: Fakat Superman, Klark Kent, Lois, Jim ve en önemlisi Daily Planet (Günlük Dünya)(isme dikkat!) aynı... Yaşlanma yok, fakat kapitalist endüstrilerin ve ideolojinin modasına uyma çok. Kapitalizm insanlık tarihini kapitalizme kadar getirmiş ve orda dondurmuş ve imperyalizmle evrensel-değişmez yapmıştır. Bundan sonraki tarih bugünkünün iyi, daha iyi, geliştirilmiş, diet, kolesterolu alınmış, en iyi, iyiden de iyi, beyazı daha beyaz yapan, tv'leri beşyüz kanallı, 900 tane 900 numaralı, daha çok arabalı ve daha seksi kadınlı ve erkekli, sayısız haplarla ayakta duran, ücretli\maaşlı köleler kitlesinin civkını daha çok çıkararak ve bu kölelerin ayaklanmasından ödö daha çok kopan, bu nedenle daha çok silahlanan bir uzantısıdır. Unutmayalım ne Yunan imparatorluğu, ne Roma imparatorluğu, ne Osmanlı

imparatorluğu, ne de ingiliz imparatorluğu birgün çökeceğini ve yok olacağını aklına getirmiştir. Bugünün imparatorlukları (=emperyalizm) eskilerden farklı olarak, dayandıkları materyal ilişkiler sisteminin özelliği nedeniyle, aynı anda zıd bir ikilemi birlikte yaşar: Dehşetli güç ve dehşetli yok olma kabusları... Dolayısıyla, Klark Kent her gün ekmek parasını kazanmak ve Daily Planet sahiplerini zenginleştirmeye devam etme faaliyetine devam ederken, Superman her gün bu günlük "normal akışı" bozmaya çalışan ve hatta kısa bir süre için bu akışın belli bir bölümünü aksatan (örneğin patronun kacırılması, Lois ve Jim'in çıkmaza düşmesi) "kötü güçleri" kontrol etme, durdurma, engelleme işlerini yapar. Sonuçta hep, bütün romanlarda, filmlerde, mecmualarda olduğu gibi, Supermende de döner dolaşılır çemberin başladığı yere geri dönülür: "Tarih tekerrürden ibarettir" böylece kanıtlanır ve insanlık ve insanlık tarihi kapitalist\imperyalist gelişme tarihi olarak döner dolap yapılı. Şekspirin tiyatrosunu ve sahnesini ele geçince ve materyal ilişkiler düzenini oyuncuları ücretli\maaşlı kiralık işçi, bilim adamı, memur, yönetici ve katil pozisyonlarına sokacak bir şekilde biçimlendirince, tarih oyuncuların gelip oyuncuların gittiği (mimari süslemeden ve mükemmelleşmeden öte) değişmeyen bir tekrar olur. Öyleki "yaşasın insanlık ve insanlık tarihi," veya "bayrağımız şanımız, feda olsun kanımız," veya "Allah yoluna cenk edelim, kafir (örneğin Aziz nesin'i) öldürüp şan alalım şan" diye haykıran bile, gerçekte "yaşasın emperyalizm" dediğinin farkında bile değildir.

Klark Kent Superman'in bile kapitalist ilişkiler düzeninde ekmek parasını kazanması için yerleştirildiği yerde, bu yerin getirdiği görevler ve sorumluluklar çerçevesinde çalışması gerektiğini ifade eder: Serbest teşebbüs ekseninde örgütlenmiş Sivil toplum... Klark Kent (ve Lois ve Jim) günlük faaliyetleriyle, egemen düzenin insanları belli örgütsel-yerlerdeki pozisyonlara yerleştirerek sorumluluk ve görevler içine hapsedip ücretli\maaşlı köle durumuna indirgemesini meşrulaştırır. Klark Kent ekonomik ve "örgütsel insandır." Süpermenliğini gizleyen Klark Kent ise, bu gizleyişle, gerçekte, kapitalist üretim ilişkileriyle kapitalist ideoloji arasındaki bağı hem ortadan kaldırır hem de ekonomik tabandan sıyrarak idealleştirir: Klark Kent'in Superman olduğunu sadece kendisi bir de "bu dünyadaki" anne-babası (=yeni-İngiltere ve kraliçe-anne) bilir. Klark Kent'in Süpermen olduğunu saklaması, gazetede pozisyonlandırıldığı yer ile gerçek-kendisi arasındaki uyumsuzluğun bir ifadesidir: Fakat çalışmak zorundadır. Genç öğrencilerin ve birgün meşhur olma umuduyla kürek sallayan genç artistlerin New York ve Kaliforniyanın restoran ve otellerinde çalışmaları ve yaptıkları bu işle kendilerini bağdaştırmamaları, ayrı tutmaları, hatta gizlemeleri gibi... Tabii, bu artistler Klark Kent değil!.

Hangisi gerçek: Superman mi yoksa Klark Kent mi? Tavuk mu yoksa yumurta mı? Her ikisi de gerçek ve her ikisi de hem birbirine bağımlılığı hem de birbirinden kopukluğu anlatır. Klark Kent gerçekte Superman. Superman gerçekte Klark Kent. Klark Kent Superman olmaktan vazeçebilir mi? Zaten gazetecilik fonksiyonunu secerek sivil-toplumdaki ekonomik ilişkilere katılarak supermenlikten vazgeçmiş vaziyette. Superman gücünü kullanıp her gün gazeteci olarak ücretli köleliğe talim etme yerine, isterse egemenliği eline alabilir. Klark Kent egemen ilişkiler düzenine uyması, işçi sınıfının kendi-için bir sınıf davranışı göstermesinden çok kendi-başına bir sınıf karakteri göstermesine paralel bir benzerliktedir. Bunun da egemen nedeni sistemin meşruluğunun sorgusuz benimsenmesi veya soruşturulduktan sonra "var olan en iyisi" olarak nitelenip yeniden-tasdik edilmesi, ve benimsemeyenlerin de karşılarında Supermeni bulmasıdır.

Kılık değiştirme: materyal ilişkiler, kaba kuvvet ve ideoloji

Superman Klark Kent olmaktan vazgeçebilir mi? vazgeçemez, çünkü aç ve evsiz kalır: Yiyecek parasını ve kira parasını nerden bulacak?. Dolayısıyla, Superman'in önünde iki seçenek var: Ya Klark Kent olarak ücrete talim etmek ya da "kötüye" uyarak istediğini kaba güçle gaspetmek ki bu da kapitalistin çıkarına "haksız olarak" el uzatmaktır. Haksızlıktır, çünkü elde etme kapitalist oyunun kurallarına göre yapılmamış olur. Süpermen "iyi" olduğu ve "iyiyi" temsil ettiği için Klark Kent olmaktan vazgeçemez. Dolayısıyla, vazgeçememe hem ekonomik temele hem de ideolojik desteğe dayanmaktadır.

Supermenin Klark Kent olduğunu saklamasının anlamı daha başka bir biçim alır: Kılık değiştirerek Klark Kent olan Superman, Klark Kent iken kılık değiştirerek Superman olur. Supermenlikle hem toplumdaki yerleşim yeri (pozisyonu) hem de sorumluluğu ve görevi yeni bir biçim alır. Ekonomik-sivil toplumdaki sınırlar ve kötüye karşı güç kullanarak kötülüğün kaybetmesini ve doğru ve haklılığın kazanmasını sağlayan "kaba kuvvet" biçimine dönüşür. Bu biçimle, baskı, engelleme, durdurma, bertaraf etme mekanizması rolünü üstlenir. Bu güç ve baskı mekanizmasını kullanmayı insanlığın çıkarı ile eşleştirerek meşrulaştırır, haklı çıkarır. Dolayısıyla, süpermen Superman kılığında yaptıklarıyla (a) ekonomik ilişkiler düzenini koruyan baskı-gücünü temsil eder (b) silah endüstrisinin ve bu endüstriye bağımlı endüstrilerin sivil toplumdaki varlıklarının zorunluluğunu yanıtlar, (c) meşrulaştırılmış kaba güçle sistemi korur ve (d) sistem tutmada ideolojik ağırlaştırılmasına ve tutulmasına katkıda bulunur.

Süpermen'in yaptıklarına ve yaptıklarını iletişim biçimine bakarsak, Süpermen'in kim olduğunu kolayca anlayabiliriz: Superman ekonomik gücünü relatif olarak yitiren ve egemenliğini dünyanın polisliğini yüklenerek sürdürmeye çalışan Amerika'dan başka biri değil. Hangi Amerika? Sömürülen Amerika değil elbet.

irfan erdoğan

New york, nisan 17, 1995